

mítoszok, magánmitológiák, diktatúrák büvkörébe kerülünk.

DEBRECENI BOGLÁRKA

(*Magvető Kiadó, Budapest, 2011,*
312 oldal, 3490 Ft)

KERÉNYI FERENC:
Színek, terek, emberek
Irodalom és színház
a 18–19. században

Kerényi Ferenc posztumusz köte-
te elsősorban a szerző irodalom-
és színháztörténeti írásaiba nyújt
betekintést, de „kutatói érdeklő-
désének változatos irányai és viz-
sgálódásainak módszertani sokszí-
nűsége” eszmetörténeté tágítja
a gyűjtemény látókörét. A könyv
forgatása (is) alighanem arról győzi
majd meg olvasóját, hogy Kerényi
szöveggondozóként és szerkesztő-
ként nagyobb elismerésre tarthat
számot, mint írásait elméleti meg-
fontolások és tudatos felfogásmód
(koncepció) alapján építő alkotó-
ként – mindazonáltal a *Színek, te-
rek, emberek* a magyar romantika
korszakának számos érdekes moz-
zanatával szolgál. Olvashatunk esz-
széket a régi magyar színésznők
névhasználatáról, a hajdútáncról
és a kuruc drámákról, a nemzeti
színházak történetéről és az első
magyar hivatalos színtársulatról,
a „Mikszáth-dramatizálások”-ról

vagy éppen „a Petőfi-kultusz folk-
lorizálódása”-ról. A kötet érdeme,
hogy részletesebben foglalkozik
a legfeljebb csupán *Etelka* című re-
gényéről ismert Dugonics András
munkáival, köztük másik regényé-
vel, a *Jólánkával* és az ősmagyar
mitológiát megalapozó, kétkötetes
Szittyiai történetekkel, amelyek Vö-
rösmarty romantikus nemzetszem-
léletének fejlődésére is hatást gya-
koroltak.

Különösen élvezetesek azok a
tanulmányok, amelyekben a szín-
padiasság nemcsak a hagyományos
értelemben vett kőszínház előadá-
sainak ismérveként, de a történel-
mi események sajátosságaként is
megmutatkozik. Ilyen az egyebek
mellett Vörösmarty drámáit, *A fá-
tyol titkait* és az *Árpád ébredését*
is új összefüggésrendszerbe he-
lyező *Valóság és dramaturgia* című
eszmefuttatás, vagy a romantikus
korszakküszöbötől, Kazinczy és
Kisfaludy jelképes kézfogásától
a megvalósult forradalom után
fellépő „petőfieskedők” komoly-
talankodásán át a Széchenyi- és
Vörösmarty-féle „tettekre ébre-
dés”-ig (Asbóth) haladó *Az elma-
radt irodalmi nemzedékváltások*
tanulásaiból című írás. Kerényi
munkásságának fontos része a Pe-
tőfi-kutatásban játszott jelentős
szerepe, ezért érdemes kiemelniük
a „*Kuruc drámák a régi magyar*
színpadon” című szöveg egyik meg-
figyelését, amely a Petőfi költésze-

tében rejlő kurucos hangra (pél-
dául *Rákóczi*), „hazafias küldetés-
tudat”-ra világít rá – ez a tényező
Petőfi újraolvasásának
olyan távlatát is magá-
ban foglalja (bár Keré-
nyi ezt az utat maga nem
tette meg), amely az
életmű ellentmondásai-
hoz, az egységes költői
szubjektum felbomlá-
sához és felforgatásá-
hoz vezet.

A kötetbe gyűjtött
írások Kerényi életművének mint-
egy harminc évét ívelik át, ami
valóban alkalmat ad arra, hogy – a
szerkesztő előszavát idézve – „mun-
kásságának igazi értékeit felmér-
hessük”. Ugyanakkor az egyes szö-
vegek keletkezése közötti időbeli
távolságok folytán időszerűtlen-
ségek is kerültek a válogatásba.
*A nemzeti színházi eszme és gyakor-
lat néhány történeti kérdéséről* cím-
mel 1987-ben készült szövegben
például a tárgyalt intézmény tör-
ténetében az „erős romantikus ha-
gyomány” rovására olyan tényezők
kerülnek előtérbe – a Paulay Ede-
féle *Bölcs Náthántól* a kötelező
orosz-szovjet hatásokig –, amelyek
fölött eljárt az idő, ahogy már szin-
tén vitatható az afeletti sajnálko-
zás, hogy Brecht színházeszménye
„mindmáig” kevésbé honosodott
meg a Nemzeti Színházban, mint
Sztanyiszlavszkij módszere. Sze-
rencsésnek mondható ugyanakkor,

hogy a tanulmány legrészleteseb-
ben annak a Hevesi Sándornak a
korszakát (1922–1932) mutatja be,
aki merész újításai elle-
nére is elnyerte a konz-
ervatívok jóindulatát.
„Ami azért említésre
méltó, mert az amúgy
is gyenge magyar szín-
házi avantgárd, kötődve
1918–19 forradalmai-
hoz, kozmopolitának,
elítélendőnek számított
a »keresztény-nemzeti«
kultúrpolitikában”.

Kerényi könyvének színvona-
láért nemcsak maga a kiváló filoló-
gus jelent jótállást, de a kötet szer-
kesztőinek, Szilágyi Mártonnak és
Scheibner Tamásnak a keze mun-
kája is.

BENKŐ KRISZTIÁN

(*Ráció Kiadó, Budapest, 2010,*
212 oldal, 2600 Ft)

BORGOS ANNA –
SZILÁGYI JUDIT:
Nőírók és írónők
Irodalmi és női szerepek
a Nyugatban

Az a sokféle szempont, amelyek
nyomán a világ megnyílik a szemlé-
lő előtt, s azok a változatos értékek,
amelyekben a művészetek vissza-
adják a valóságot, egyaránt a befo-

gado személyiségének gazdagítását, a tárgyi és a tárgyakon túli megismerést szolgálják. Ennek az identitáserősítő hatásnak egy elemét választotta ki a szerzőpáros, azt, amelynek kutatása, tárgyalása nálunk még frissnek számít – persze az irodalomtudomány hosszú története során is újdonság még –, választott összefüggéseiben, a feltáró igény teljességében pedig hasonló magyar nyelvű munka nem született még.

Az igen gazdagon, a nagyközönség számára általában ismeretlen fényképekkel, dokumentumokkal illusztrált kötet gerincét tíz tanulmány alkotja, a Nyugatban gyakoriság szerint előforduló női szerzők élet- és pályarajza. Borgos Anna és Szilágyi Judit részben korábbi munkáik kiteljesítéseként, részben még a Nyugacentenáriumhoz kapcsolódva írták meg kötetüket, amely a bevezető elvi alapvetései és a befejezőként közreadott, a Nyugat további női szerzőivel kapcsolatos életrajzi szócikkek, valamint a művek és a vonatkozó irodalom feltárása következtében az adott témakörben kézikönyvként is használható.

A tanulmányok felépítése azonos elveket követ, bár az egyes életpályák egységisége ezt néha módosítja. Az egyes szerzők munkássá-

gának rövid, általános jellemzését a családi háttér és a személyes kapcsolattrendszer bemutatása, az írói/alkotói munkásságra ösztönző tényezők, a pálya kezdete, a Nyugatban való bemutatkozás előtti idők feltárása követi. Látható, hogy eltérő származású és szociális helyzetű írók tárgyalatnak, ami önmagában is cáfolja az egymással is vitakozó, ám a Nyugat szerzőinek megbélyegzésében egyetértő korabeli – hazai és határon túli – sajtó szélsőséges véleményeit. Ez a mindvégig követett, egységes gyakorlat eredményezte, hogy a Nyugat – szerkesztési és tartalmi korlátaival együtt is – a közölt írásokat illetően messzemenően a kor legnagyobb szabadsággal rendelkező és azt adó folyóirata volt.

Különös hangsúlyt kapnak a házasságok, illetve a szerkesztő–szerkesztett viszonyjal járó, a nemi különbségekből eredő ráutalások, egyértelműségek és ambivalenciák. Utóbbiak tagadhatatlan fontosságát nem is annyira az életrajz esetleges körülményei, hanem azoknak a művekbe szüremelő képe adja, de nemcsak a folyamodók, hanem a célszemélyek szempontjából is. Osvát, Gellért, Fenyő, Füst, Schöppflin és mások alkotásait is árnyalják az egyes életutak, meg a bennük ol-

vasható dokumentumok. S míg az egyik póluson a felsoroltak, addig a másikon Riedl Frigyes található, szintén beszédes példaként. Az életrajzokban jelentős szerep jut az irodalmi értékeléseknek, a Nyugat utáni személyes és alkotói életnek. Ezek sem tanulság nélküliek. A II. világháború, a holokauszt a férfiak révén közismert, itt azonban a túlélő nők 1945 utáni sorsával lehet szembesülni: voltak, akik számára a Nyugattól való eltávolodás, a történelmi változás a kiteszítottságot, s voltak, akiknek ellenkezőleg, az életpálya másként, nem alkotóként való kiteljesülését hozta.

A gyűjtemény egyik erénye, hogy vezérfonala elkerüli a női lét egyenes vizsgálatát – ami fontos tényező ugyan, de nem személyes döntés kérdése –, helyette a kulturális értékválasztásra kérdez. E szálra fűzik fel a szerzők a forrásokkal, jegyzetekkel alátámasztott megállapításait, véleményüket; rokonszenvvel, de távolságtartással, pártatlanul és ítélethozatal nélkül. Erre inkább az idézett férfiak vállalkoztak, mint például Bóka László, aki a köztük elvesző Kádár Erzsébetet többek között így örökölte meg: „zavart volt a sok férfi között, csevegett és finomkodott s mintha biztonságot keresne, ősi kúriáról, szőlőkről, kolnárról beszélt, mint a hivatalnok-dzsentrük feleségei, éppen csak az hiányzott, hogy hajdani hátaslovát emlegesse és zsi-

dózzék”. Nem gondolt rá, hogy miközben előítéleteket kifogásolt, éppen saját maga hasonló – bár ellenkező előjelű – idegenkedéseinek lenyomatát hagyta az utókorra.

BUDA ATTILA

(Noran Kiadó, Budapest, 2011,
488 oldal, 3499 Ft)

SZÖRÉNYI LÁSZLÓ:
**„Újzelandot választottam
ki új hazámul”**
*Tanulmányok, esszék,
kritikák*

Nem szeretem azokat a tanulmánygyűjteményeket, amelyek a szerző itt-ott publikált írásait fogják egybe, az ilyen vegyes-vágott kötetek oka legtöbbször egy éppen közelgő, sürgető pályázati elszámolási határidő. Az iromba' összeválogatott tanulmányokból nem bontakozik ki egy szépen felépített gondolati ív vagy irány, és nem kapunk kies látképet egyik kutatási területről sem.

Szörényi László új könyve – noha az összeállítás apropója itt is hasonló lehetett: a kötet a hetvenes és a kétezres évek között született, többnyire kortárs alkotásokról szóló irodalmi tanulmányaiból, kritikáiból válogat – mégis más. Más, mert a szerzőnek nem hétköznapi módon működik a memó-